

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Коваль О. В.

*Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Донецьк, Україна*

В статті розглянуто нормативно-правове забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. Також пропонується трьохрівневий розподіл нормативно-правових актів щодо забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, нормативно-правове забезпечення, нормативно-правові акти.

Постановка проблеми. Згідно з вимогами Другого додаткового протоколу до Європейської Конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах передбачено проведення таємних розслідувань злочинів у межах національного кримінального судочинства. Тобто проведення негласних слідчих (розшукових) дій цілком узгоджується з міжнародними стандартами.

Мета статті. Метою статті є дослідження нормативно-правового забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій та відповідність його сучасним умовам. Завданням даної статті є визначення особливостей застосування нормативно-правового застосування забезпечення безпеки та висвітлення шляхів та пропозицій по його вдосконаленню.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Зважаючи на актуальність проблеми, визначенню нормативно-правового забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій присвятили такі правники, як Берназ В. Д., Благута Р. І., Колесник В. А., Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б., Скуліш Є. Д., Татаров О. Ю., Фариник В. І., Яковенко М. О. та інші. Але це питання залишаються дискусійними в теорії кримінального процесу та набуло особливої актуальності з прийняттям КПК України 2012 р. Однак такі дослідження не мали комплексного характеру, нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки, осіб, учасників кримінального судочинства потребує систематизації.

Викладення основного матеріалу. Для визначення нормативно-правового забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій вважаємо потрібним систематизувати нормативно-правові акти, що забезпечують їх здійснення.

Вважаємо, що нормативно-правове забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій доцільно розглядати за традиційною трьохрівневою схемою, яка складається із основного закону, законів та підзаконних та відомчих нормативно-пра-

вових актах.

До першого рівня нормативно-правового забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій відноситься Конституція України, як основний закон держави.

У ст. 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також у Конституції України є ряд статей, що гарантують право на приватність людини, так у ст. 32 Конституції України, вказано, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Також у Конституції передбачено захист окремих аспектів приватності. Так, ст. 30 захищає недоторканність житла (територіальну приватність), ст. 31 – таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (комунікаційну приватність), ст. 32 передбачає заборону збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (інформаційна приватність), а ст. 28 передбачає заборону піддавати особу без її вільної згоди медичним, науковим чи іншим до слідом (захищаючи певні елементи фізичної приватності) [1]. Але, на жаль, зацікавленість сучасної держави в отриманні конфіденційної інформації і не тільки про її громадян, переважає над вимогами внутрішнього законодавства і міжнародних договорів в галузі захисту прав людини. Звісно, це стосується не тільки України.

До другого рівня нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності, у тому числі при проведенні оперативно-технічних заходів, відносяться ратифіковані міжнародні договори та законодавчі акти.

Так, у чинному КПК України перелік негласних слідчих (розшукових) дій надається у гл. 21 яка має назву «Негласні слідчі (розшукові) дії». Згідно зі статтею 246 КПК НРСД є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Тобто з прийняттям КПК України 2012 р. оперативно-розшукові заходи треба називати негласними слідчими (розшуковими) діями. У КПК надано перелік всіх негласних слідчих (розшукових) дій, але, треба зазначити, що цей перелік майже повністю співпадає з оперативно-розшуковими заходами, що перелічені у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Разом із новим КПК України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» (13 квітня 2012 р. № 4652–VI). Зі змісту Закону «Про ОРД», із змінами від 13 квітня 2012 р., вбачається, що проведення оперативно-розшукових дій, передбачених вказаним законом, можливо і поза межами кримінального провадження, на підставі постанови про порушення оперативно-розшукової справи.

Згідно з п. 10 ст. 11 Закону України «Про міліцію» міліції надається право здійснювати на підставах і в порядку, встановленому законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи, фото-, кіно-, відеозйомку і звукозапис, прослуховування телефонних розмов з метою розкриття злочинів [6].

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», опе-

ративним підрозділам визначених відомств надається право:

- здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями ст. 260, 263–265 Кримінального процесуального кодексу України;

- накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України;

- здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України;

- здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 Кримінального процесуального кодексу України тощо [7].

У ст. 15 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» зазначається, що у боротьбі з організованою злочинністю спеціальним підрозділам органів внутрішніх справ і Служби безпеки України надається право використовувати спеціальні технічні засоби у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України [8].

Ще до правової основи організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій треба віднести Закон України «Про державну таємницю» № 3855–ХІІ від 21 січня 1994 р. Згідно зі ст. 27, доступ до державної таємниці надається дієздатним громадянам України, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-дослідної діяльності або навчання. Особи, які беруть участь у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії або у дослідженні матеріалів про результати її проведення і, таким чином, отримують доступ до державної таємниці, повинні мати відповідної форми допуск до державної таємниці. Однак питанню надання доступу окремим особам до таких даних не врегульовані ні процесуальним законом, ні відомчою Інструкцією.

Однак головним нормативним документом, який можливо віднести до третього рівня нормативно-правового забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій, що визначає загальні засади та єдині вимоги до організації НРСД, є Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. Цей підзаконний акт встановлює загальні процедури, а також єдиний порядок організації проведення НРСД і використання їх результатів у кримінальному провадженні. У свою чергу, з метою забезпечення належної організації прокурорського нагляду за законністю у даній сфері правовідносин, Генеральною прокуратурою України затверджено Наказ № 4/1гн від 3 грудня 2012 р. «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність». Також необхідно додати, що окремі негласні слідчі (розшукові) дії проводяться із використанням спеціальних технічних засобів отримання інформації. Наказ Голови СБ України № 35 від 31 січня 2011р. «Про за-

твердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівлі спеціальними технічними засобами для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації» вказує, що спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку, інші засоби негласного отримання інформації – це технічні, програмні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані, пристосовані) для негласного отримання інформації. Також в цьому наказі зазначається, що спеціальні технічні засоби розробляються та виготовляються виключно на підставі ліцензій, отриманих від СБ України, як органу, що здійснює ліцензування цієї діяльності. Спеціальні технічні засоби мають різне призначення та можуть використовуватись при проведенні будь-якої із негласних слідчих (розшукових) дій з метою виявлення, обробки, фіксації інформації, необхідної для реалізації завдань кримінального провадження.

З вищевикладеного можливо зробити висновки, що деякі законодавчі акти містять не досить ясні формулювання, терміни. Різноманіття нормативних актів, велика кількість юридичної інформації потребує визначеного порядку й організованості в системному розподілі правого матеріалу, для подальшої зручності його використання на практиці.

Тому, враховуючи вищевикладеного ми дійшли висновку, що для полегшення в користуванні та ефективного застосування нормативно-правових актів, покликаних урегулювати нормативно-правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій доцільно розглядати за традиційною трьохрівневою схемою, яка складається із основного закону, законів та підзаконних та відомчих нормативно-правових актах. При цьому третій рівень нормативно-правового регулювання забезпечення прав і свобод громадян під час здійснення оперативно-технічних заходів треба поділити на гласні та негласні відомчі нормативно-правові акти.

Список літератури:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України з постановними матеріалами // за ред. В. П. Шибіко. – К., Юрінком Інтер, 2005. – 840 с.
4. Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві : затв. наказом МВС України від 24 липня 1996 р. № 523 // Довідник працівника міліції : Нормативно-правові акти з питань діяльності ОВС. – К., 2004. – Кн. 2. – Ч. 1. – С. 342 – 352.
5. Наказ Міністра внутрішніх справ № 130 затверджено «Порядок супроводження осіб, взятих під державний захист, під час забезпечення заходів особистої охорони» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
6. Інструкція про порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в установах кримінально-виконавчої системи : Наказ Державного де-

партаменту виконання покарань від 04.04.2005 р. № 61 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 21. – Ст. 1160.

7. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341–XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

8. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135–XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

9. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : [підручник] ; 5-те вид., доп. і перероб. / В. М. Тертишник. – К. : А.С.К., 2007. – 848 с.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 26 листопада 2012 р. – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.

11. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України 1996 р., № 30.

12. Смірський В. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства / В. В. Смірський // Запорізький юридичний інститут. Вісник. – Запоріжжя, 2000 р. № 2. с. 152–155.

Коваль О. В. Нормативно-правовое обеспечение осуществления негласных следственных (розыскных) действий / О. В. Коваль // Учёные записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2014. – Т. 27 (66). – № 2. – С. 143-147.

В статье рассмотрены нормативно-правовое обеспечение осуществления негласных следственных (розыскных) действий. Также предлагается трехуровневое распределение нормативно-правовых актов по обеспечению осуществления негласных следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскная деятельность, нормативно-правовое обеспечение, нормативно-правовые акты.

THE LEGAL AND REGULATORY ENSURING OF THE IMPLEMENTATION OF THE COVERT INVESTIGATORY (SEARCH) ACTIONS

Koval O. V.

Donetsk Law Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Donetsk, Ukraine

This article describes the legal and regulatory ensuring of the implementation of the covert investigatory (search) actions and its correspondence to the current requirements. The covert investigations of crimes under the national criminal proceedings are stipulated according to the Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. That means that covert investigative (search) actions meet the international standards. The objective of this article is to determine the peculiarities of the application of the legal and regulatory ensuring of the implementation of the security and lighting ways and suggestions for its improvement.

Despite the rather short period of time since the new Criminal Procedure Code of Ukraine entered into force, a number of publications of researchers and practitioners are dedicated to the study of the question of conducting of the covert investigative (search) actions and among them are Bernaz V. D., Blahuta R. I., Kolesnik V. A., Pohoretsky M. A., Sergeev D. B., Skulish E. D., Tatarov O. Y., Farynyk V. I. But there are some issues regarding the legal and regulatory ensuring of the implementation of the covert investigatory (search) actions that require clarification and new scientific elaboration, taking into account the practical experience.

To determine the legal and regulatory ensuring of the implementation of the covert investigatory (search) actions we suggest to codify legal acts that ensure their implementation. The article offers a three-tiered distribution of the regulatory legal acts to ensure the implementation of the covert investigatory (search) actions, which consists of the Basic Law, subordinate legislation and departmental legal acts. Wherein the third level of the legal and regulatory ensuring of the implementation of the rights and freedoms of the citizens during the operational and technical measures should be divided into overt and covert departmental legal acts.

Key words: covert investigatory (search) actions, operative-investigative actions, legal and regulatory ensuring, regulatory legal acts.